

Lidia Tudorache

Limba latină

Manual pentru clasa a XII-a

EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ S.A.

I. TITUS LUCRETIVS CARUS*	5	Recapitulare. Sintaxa frazei. Completivele (III).	
<i>Invocatio Venēris</i>	7	Completiva interogativă indirectă	73
Versificație. Noțiuni de metrică și prozodie.		Evaluai-vă cunoștințele!	75
Hexametru dactilic	10	Repere literare.	77
<i>O, pectōra caeca!</i>	13	Bibliografie selectivă	77
Recapitulare. Morfologie. Substantivul.		IV. QUINTUS HORATIUS FLACCUS	79
Adjectivul	15	<i>Quo valet nummus?</i>	82
<i>Musaeum dulce mel</i>	18	Recapitulare. Sintaxa frazei.	
Recapitulare. Morfologie. Pronumele	20	Circumstanțialele. Finala	85
<i>Primi homīnes</i>	23	<i>Ad Postūmum</i>	87
Recapitulare. Morfologie. Verbul	25	Recapitulare. Sintaxa frazei.	
Evaluai-vă cunoștințele!	27	Circumstanțialele. Consecutiva	90
Repere literare.	29	<i>Exegi monumentum</i>	92
Bibliografie selectivă	29	Recapitulare. Sintaxa frazei.	
II. GAIUS VALERIUS CATULLUS ...	31	Circumstanțialele. Temporala	94
<i>Ad Lesbiam</i>	34	<i>Ars poetica</i>	96
Versificație. Distihul elegiac	36	Recapitulare. Sintaxa frazei.	
<i>Otium molestum est</i>	39	Circumstanțialele. Cauzala	99
Recapitulare. Sintaxa cazurilor (Nominativul.		Evaluai-vă cunoștințele!	101
Genitivul. Dativul)	36	Repere literare.	102
<i>In Cicerōnem et Caesārem</i>	43	Bibliografie selectivă	102
Recapitulare. Sintaxa cazurilor. (Acuzativul.		V. PUBLIUS OVIDIVS NASO	104
Ablativul)	45	<i>Briseis Achilli</i>	106
Evaluai-vă cunoștințele!	51	Recapitulare. Sintaxa frazei.	
Repere literare.	49	Circumstanțialele. Comparativa	108
Bibliografie selectivă	49	<i>Loca grata salūta!</i>	110
III. PUBLIUS VERGILIUS MARO	50	Recapitulare. Sintaxa frazei.	
<i>Laus Romae</i>	53	Circumstanțialele. Condiționala	113
Recapitulare. Sintaxa frazei. Participialele.		<i>Tristis hiems Tomitāna</i>	115
.....	55	Recapitulare. Sintaxa frazei.	
<i>O, fortunātos agricōlas!</i>	57	Circumstanțialele. Concesiva	117
Recapitulare. Sintaxa frazei. Relativele...	60	<i>Niobe</i>	119
<i>Invocatio Musae</i>	62	<i>Daedālus et Icārus</i>	123
Recapitulare. Sintaxa frazei. Completivele (I).		Recapitulare finală. Stilul indirect	126
Completiva infinitivală.	65	Evaluai-vă cunoștințele!	128
Completiva cu <i>quod</i>	66	Repere literare.	132
<i>Laocoon</i>	67	Bibliografie selectivă	132
Recapitulare. Sintaxa frazei. Completivele (II).		Tabele gramaticale	134
Completiva conjunctivală.	69	Vocabular latin-român	152
Concordanța timpurilor	70	Vocabular român-latin	161
Infelix Dido	71		

I. TITUS LUCRETIVS CARUS*

(aprox. 98 a. Chr. – aprox. 55 a. Chr.)

POEMUL DIDACTIC ȘI FILOSOFIC

Invocatio Venëris

Versificație. Noțiuni de metrică și prozodie

Hexametru dactilic

O, pectora caeca!

Recapitulare. Morfologie. Substantivul. Adjectivul

Musaeum dulce mel

Recapitulare. Morfologie. Pronumele

Primi homines

Recapitulare. Morfologie. Verbul

Evaluati-vă cunoștințele!

Repere literare

Bibliografie selectivă

Contextul istoric	Contextul literar
Republica romană (509 a.Chr.- 31 a.Chr.)	Perioada clasică – republicană (sec.I a.Chr.)
Evenimente istorice	Scriitori contemporani
• 91 – 88 a.Chr. – războiul purtat cu aliații, <i>socii</i>, din Italia • 89 – 84 a.Chr. – războaiele împotriva lui Mithridates Eupator, regele Pontului • 88 – 81 a.Chr. – războaiele civile dintre Marius și Sylla • 73 – 71 a.Chr. – răscoala sclavilor din Italia, conduși de Spărtacus • 63 a.Chr. – consulatul lui Cicero; conspirația lui Catilina • 60 a.Chr. – primul triumvirat: Caesar – Pompeius – Crassus • 59 a.Chr. – consulatul lui Caesar • 58 – 52 a.Chr. – campania lui Caesar de cucerire a Galliei • 49 – 48 a.Chr. – războiul civil dintre Caesar și Pompeius	• Catullus, <i>Carmîna</i> (Poezii) – <i>elegia</i> • Caesar, <i>De bello Gallico</i>, <i>De bello civili</i> – <i>proza istorică, memorii</i> • Sallustius, <i>De coniuratione Catilinae</i> – <i>proza istorică, monografia</i> • Cornelius Nepos, <i>De viris illustribus</i> – <i>proza istorică, biografia</i> • Cicero, <i>Pro Archia</i>, <i>In Catilinam</i>, <i>De oratore</i>, <i>Orator</i>, <i>De republica</i>, <i>De amicitia</i>, <i>De natura deorum</i>, <i>Epistulae</i>, etc. – <i>proza retorică și filosofică</i>.

Pompeius

Cicero

* Marchează autorii care sunt recomandați numai pentru realizarea proiectelor didactice sau a lucrărilor de sinteză și a eseurilor.

Repere biografice

- Se cunosc puține date cu privire la viața lui Lucretius. Se pare că s-a născut la Roma, într-o familie aristocratică.
- A primit o educație aleasă, întemeiată pe cunoașterea limbii, culturii și civilizației greco-romane.
- Nu a avut o activitate politică și socială, dar a asistat la convulsiile politice ale secolului I a Chr., condamnând în opera sa discordia civilă, setea de putere și de înăvuițire.

Opera

● **De rerum natūra**, „*Despre natură*“ sau „*Poemul naturii*“¹, poem didactic și filosofic în șase cărți (7500 de versuri), scris în hexametru dactilic, dedicat lui Gaius Memmius, guvernator în Bithynia, în anul 57 a. Chr., prieten al poetului, el însuși literat.

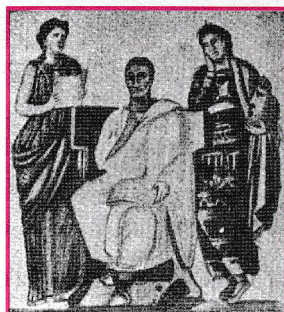
Știați că...

În literatura greacă și latină a existat preocuparea de a prezenta tratate științifice, filosofice, didactice, în versuri, în formă metrică. Opera lui **Hesiod** (sec. al VII-lea a. Chr.), *Munci și zile*, este **primul poem didactic** păstrat în literatura greacă, a cărui principală temă este elogiul muncii, ca izvor al prosperității și al fericirii omenești.

În literatura latină, **Lucretius** inaugurează, la înalt nivel poetic, **poezia didactică**. *De rerum natūra* este o expunere cu finalitate morală și într-o formă poetică a doctrinei filosofului materialist grec **Epicur**, reprezentând unica operă a **materialismului antic** păstrată integral.

Pentru ca publicul larg să poată urmări cu ușurință demonstrația abstractă a acestor doctrine, Lucretius recurge la poezie, ca un mijloc de cunoaștere, aprofundare și răspândire a filosofiei epicureice. Astfel, alege *forma poemului*² *didactic și filosofic*, dorind să acrediteze adevărul științific epicurian, dar, mai ales, să ofere o soluție contemporanilor săi, pledând pentru fericirea câștigată prin cunoaștere. Filosofia epicureică, concurată de stoicism și de alte curente filosofice, a dobândit o largă circulație la romani care, dezgustați de războaiele și frământările politice, își doreau o viață mai liniștită. Lucretius a adoptat sistemul filosofic al lui **Epicur**, adaptându-l la concepția sa despre viață și la realitățile romane.

În epoca lui Augustus, *poemul didactic* este reprezentat mai cu seamă prin *Georgicele* lui **Vergilius**, poem consacrat pământului și naturii.

Vergilius – mozaic din Susa (Tunis)

¹ Titlul „De rerum natūra“ este echivalentul gr. *Peri phýseos*. După demonstrația lui I. Fischer, Lucretius nu putea spune însă doar „De natūra“, pentru că, la acea vreme, în latina vorbită, *natūra* însemna, simplu, doar „făptură“.

² **Poemul** – „specie a poeziei epice de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filosofic, istoric, mitologic, legendar etc.“ (DEX)

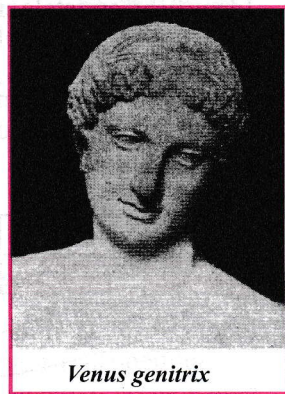

INVOCATIO VENERIS

Începutul poemului este un imn închinat zeiței Venus, ocrotitoarea romanilor și întruparea principiului vital al Universului. Prezența acestui imn se datorează tradiției literare de a invoca o muză, un zeu sau o zeiță la începutul unei opere în versuri¹. Poetul dorește ca zeița să-i fie alături în compunerea versurilor – *te sociam esse* – și să intervină pe lângă Marte, instaurând pacea pentru romani – *placīdam Romānis pacem*.

- Aeneadum genitrix, hominum divumque voluptas,
Alma Venus, caeli subter labentia signa
Quae mare navigerum, quae terras frugiferentis
Concelebras, per te quoniam genus omne animantium
5 Concipitur visitque exortum lumina solis:
Te, dea, te fugiunt venti, te nubila caeli,
Adventumque tuum, tibi suavis daedala tellus
Summittit flores, tibi rident aequora ponti
Placatumque nitet diffuso lumine caelum. (...)
21 Quae quoniam rerum naturam sola gubernas, (...)
Te sociam studeo scribendis versibus esse
25 Quos ego de rerum natura pangere conor.

(I,1-9; 21; 24-25)

Venus genitrix

Vocabula

Aeneadae, *-ārum*² (s.m., pl.) = eneazii, descendenți ai lui Aeneas; romanii; *Aeneadum*, genitiv plural arhaic în *-um*, pentru *-ārum* din proză folosit în mod curent de către Lucretius
genitrix, *-icis* (s.f.) = mamă (care ți-a dat naștere, nu adoptivă); creatoare, origine, izvor
divus, *-i* (s.m.) = zeu; *divum*, genitiv plural arhaic pentru *divōrum* din proză
almus, *-a*, *-um* (adj.) = care hrănește; (fig.) dătător de viață, rodnic
labor, *labi*, *lapsus sum* (vb. dep., III) = a aluneca, a se scurge, a cădea; *labentia* (part. prez.) „lunecânde”
signum, *-i* (s.n.) = semn, semnal; stea
naviger, *-era*, *-erum* (adj.) = purtător de corăbii (compus poetic)
frugifer, *-era*, *-erum* (adj., compus poetic) = încărcat cu roade, rodnic; *frugiferentis*, acuzativ plural arhaic în *-is*, pentru *-ēs*
concelebro, *-āre*, *-āvi*, *-ātum* (vb. I) = a umple (de ființe, de sunete etc.)
concupio, *-ēre*, *-cēpi*, *-ceptum* (vb. III) = a zămislī
viso, *-ēre*, *visi*, *visum* (vb. III) = a privi, a vedea (mereu)

exorior, *-īri*, *-ortus sum* (vb. dep. IV) = a apărea, a se naște
lumen, *-īnis* (s.n.) = lumină, strălucire; *lumīna*, plural poetic, raze
suāvis, *-e* (adj.) = dulce, plăcut; *suavīs*, acuzativ plural arhaic pentru *suavēs*; cuvântul este bisilabic *sud-vīs*
daedālus, *-a*, *-um* (adj.) = iscusit, ingenios; meșter (v. p. 9)
tellus, *-ūris* (s.f., termen poetic) = pământ; glie
summitto, *-ēre*, *-mīsi*, *-missum* (vb. III) = a pune dedesubt, a așterne la picioare
aequor, *-ōris* (s.n.) = întindere (de apă), (aici) întinsul mării
pontus, *-i* (s.m., termen grecesc poetic) = mare
placātus, *-a*, *-um* (adj.) = împăcat; înșeninat
nitēo, *-ēre*, *-ui* (vb. II) = a străluci
diffundo, *-ēre*, *-fūdī*, *-fūsum* (vb. III) = a răspândi, a risipi
gubernō, *-āre*, *-āvi*, *-ātum* (vb. I) = a cârmui (o navă), a conduce
studeo, *-ēre*, *-dui* (vb. II) = a se ocupa cu ardoare; (+inf.) a dori, a căuta
pango, *-ēre*, *panxi*, *pactum* (vb. III) = a scrie, a alcătui
conor, *-ārī*, *-ātus sum* (vb. dep. I) = a încerca, a se strădui

¹ vezi pag. 12, exercițiul 4.

² Numele poetic al romanilor care descind, după legendă, din Aeneas, fiul zeiței Venus.

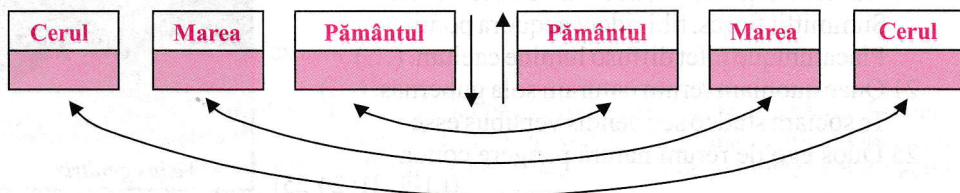
Studiul textului

• În versurile 1-9, *Venus* este întruchipată ca o forță creatoare a naturii. Ce epitete consecutive sunt utilizate de poet pentru a arăta puterile zeiței? Analizați rolul lor ideatic și stilistic.

• Selectați *elementele prezente ale naturii* care i se supun zeiței ca unei stăpâne.

• Aproape fiecare substantiv este însoțit de un *epitet plasticizant, pregnant*. Identificați epitele și comentați efectele lor poetice.

• Completați tabelul de mai jos cu termenii care denumesc *cele trei țărâmurile ale Lumii – cerul, marea, pământul*. Observați enumerarea lor descendentă, în primele versuri, ascendentă în ultimele versuri, variația sinonimică și structura circulară, chiasmă¹ pe care o conferă versurilor. Comentați raportul dintre țărâmurile Universului și Venus.

• Alegerea *cuvintelor pregnante, rare*, în locul celor banale, curente, este *caracteristică limbajului poetic*, deosebindu-l de limbajul prozei. Identificați cu ajutorul rubricii **Vocabula** aceste cuvinte poetice, utilizate cu precădere de Lucretius și completați tabelul de mai jos.

Mărci stilistice ale limbajului poeziei latine		
• termeni poetici		
• termeni poetici grecești		
• compuse poetice		
• arhaisme morfologice poetice		
• abundența figurilor de stil	• epitetul	
	• repetiția	
	• personificarea	
	• antiteza	
	• aliterația	

• Topica mai liberă a poeziei îi permite poetului să plaseze cuvintele evocatoare în poziții cheie: la începutul sau la sfârșitul versului, înainte sau după cezură. Evidențiați în fragment astfel de situații și justificați-le.

¹ **Chiasm** – figură de construcție bazată pe reluarea încrucișată a termenilor cu aceeași funcție sintactică; o structură de tip AB/BA în care se repetă construcții sintactice sau cuvinte, dar în ordine inversă.

• În versurile 21-25, poetul cere ajutorul Venerei – *te sociam studeo scribendis versibus esse*. În ce sens considerați că solicită acest ajutor: pentru conținutul științific – *fondul poemului* – sau pentru aspectul stilistic – *forma*. Argumentați.

Exprimați-vă părerea!

1. *Daedăla* este un termen poetic de origine greacă în strânsă legătură cu legenda lui *Daedălus* și *Icărul*.

• Folosindu-vă cunoștințele generale, povestiți pe scurt legenda¹. Argumentați apoi utilizarea acestui epitet personificator în textul lucretian.

2. În *Invocația către Venus*, zeița este rugată să fie ocrotitoarea poetului în compunerea poemului – *te sociam esse* – să-l înduplece pe *Mars*, zeul războiului – *moenera militiae*² *quiescant* – și să aducă, în felul acesta, pentru romani, pacea binecuvântată – *placīdam Romānis pacem*.

• Argumentați, într-o scurtă compunere, care considerați că este scopul principal urmărit de Lucretius în poemul său și în ce constă umanismul poetului.

3. *Venus*, considerată inițial, la romani, protectoarea vegetației, simbolizând fecunditatea naturii și deșteptarea ei primăvara, a fost identificată cu *Afrodita*, zeița frumuseții și a dragostei, în mitologia greacă. A avut mai mulți copii, printre care pe *Aeneas*, cu muritorul *Anchises*. Este cunoscut, de asemenea, episodul de iubire cu *Ares-Mars*.

• Exemplificați, într-o dezbatere, pe baza celor de mai sus, alegerea de către Lucretius a zeiței *Venus*, invocată la începutul poemului său.

4. Citiți *Invitația la lectură* și arătați ideile exprimate de Lucretius legate de concepția materialistă și de principiul atomismului. Valorificați și rubrica *Știați că...* pagina 14.

Daedăla îi pune aripile lui Icar (desen pe un vas)

Știați că...

Hexametrul este versul cel mai des întrebuințat în Antichitate, începând cu literatura greacă, în operele lui *Homer*, *Iliada* și *Odiseea*. La romani, a fost introdus de poetul *Ennius*. Reprezentanții lui cei mai de seamă sunt *Lucretius*, în perioada Republicii, *Vergilius* și *Ovidius*, în Epoca lui *Augustus*.

Poeții combină adesea dactilii cu spondeii și obțin o frumoasă variație de ritm, care reflectă și conținutul ideatic al versului. „Săltărețele dactile” (M. Eminescu, *Scrisoarea II*) imprimă versului un ritm vioi, sprinten, dinamic, în schimb, spondeii dau hexametrelui un ritm lent, grav, uneori trist.

¹ vezi pag 123, *Ovidius, Daedălus et Icărul*.

² **militiāi** – genitiv singular arhaic, în loc de *militiae*, frecvent, de asemenea, la Lucretius.

Invitație la lectură

„Iată anume-adevărul cu care acum vom începe:
Dintru nimic nu se naște nimic prin voință zeească.
Frica-i stăpână-ntr-atât peste toți muritorii, fiindcă,
Jos pe pământ și în ceruri, văzând că de toate-mpinite-s,
Făr-a putea adânci în vreun chip oarecare pricina,
Gându-ncolțește în ei că zeească putere le face.
Când vom vedea că nimic nu se naște-n natură,
Mai cu temei vom pătrunde aceea ce e-n cercetare,
Orișice lucru din ce se-nfiripă și cum de pe lume
Totul se îndeplinește și fără al zeilor reazem.
Căci din nimic de s-ar face, o speță ori alta ar naște-o
Orișice lucru, și-atunci de prisos să mai fie semințe.“

(Lucretius, *Poemul naturii* I, vv. 149-160, trad. de D. Murărașu)

Versificație. Noțiuni de metrică și prozodie

În limba greacă și în limba latină, **versificația** se bazează pe ritmul rezultat din succesiunea, într-o anumită ordine, a silabelor lungi (notate cu semnul „—” pus deasupra vocalei) și a silabelor scurte (notate cu semnul „~”). O silabă lungă este pronunțată, de obicei, cu o durată de timp dublă față de cea scurtă.

1. Scandarea este citirea versurilor după o anumită schemă metrică, marcată de urcarea glasului la silabele lungi „—” și accentuate și de coborârea lui la silabele lungi neaccentuate sau la cele scurte „~”.

Accentul cuvintelor în poezie nu coincide, în scandare, adesea, cu accentul cuvintelor în proză. De exemplu, cuvintele *subter* și *hominum* se citesc în proză, *súbter*, *hóminum*, iar în poezie pot ajunge să fie scandate *subtér*, *hominúm*.

Schema principalelor picioare metrice

Iamb	Troheu	Dactil	Spondeu
~ —	— ~	— ~ ~	— —

2. Hexametrul dactilic este versul alcătuit din șase picioare metrice: cinci dactili (— ~ ~) și un troheu (— ~) sau un spondeu (— —)¹:

— ~ ~₁ / — ~ ~₂ / — ~ ~₃ / — ~ ~₄ / — ~ ~₅ / — —₆ /

În primele patru picioare metrice dactilii pot fi înlocuiți cu spondei, înlocuire posibilă pentru că cele două picioare metrice sunt echivalente ca durată (— ~ ~ = — —); silaba lungă echivalează în pronunțare cu două silabe scurte.

¹ Altfel spus, ultima silabă era indiferentă (lat. *anceps*): ~ sau — (notată adesea ~ sau ×).

După al treilea accent	După al doilea accent	După al patrulea accent
pentemimeră	triemimeră	heftemimeră

5. Regulile de stabilire a cantității silabelor în vers:

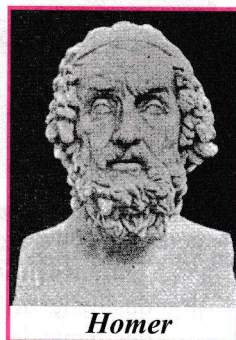
11

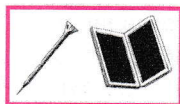
Exersați!

1. Realizați, după etapele indicate, schema metrică a versurilor; scandați-le apoi cât mai corect și expresiv.
2. Comentați textul, oral sau scris, din punctul de vedere al versificației, analizând ritmul imprimat de succesiunea de dactili și de spondei și rolul cezurilor în susținerea ideii poetice.
3. Scandați versurile de la rubrica *Invitație la lectură*, traduse în limba română de Dumitru Murărașu, în 1947, în hexametri dactilici¹.
4. Scandați versurile aplicând schema hexametruului dactilic:

„Cântă, Zeiță, mânia ce-aprinse pe-Ahil’Peleianul,
Greaua urgie ce-Aheilor mii de amaruri le-aduse,
Multe năvalnice duhuri lui Hades zvârlindu-i în brațe
Ale vitejilor, iar pe dâșii lăsatu-i-a-n pradă
Câinilor, cum și ospăț pentru vulturi, la vrerea lui Zeus,
Când, mai întâi, se-nfruntă cu sfadă frunțașii de vază,
Însuși Atridul, stăpân de popoare, și mândrul Ahile.”
(Homer, *Iliada*, I, 1-7, trad. de Dan Slușanschi)

Homer

Vocabular

Cuvinte moștenite: *homo*, -înis > om; *caelum*, -i > cer; *mare*, -is > mare; *sol*, *solis* > soare; *fugio*, -ere (lat. pop. și tard. *fugire*) > a fugi; *ventus*, -i > vânt; *flos*, *floris* > floare; *rideo*, -ere > a râde; *signum*, -i > semn; *lumen*, -înis > lume (cu sens schimbat).

Descoperiți singurii

- cuvintele împrumutate: *voluptas*, -ătis > ...; *concupio*, -ere > ...; *suavis*, -e > ...; *natūra*, -ae > ...; *guberno*, -ăre > ...; *versus*, -us > ...; *lumen*, -înis > ...

VARIA DICTA

*nihil sine Deo*² = nimic fără Dumnezeu

ipso facto = prin însuși acest fapt, implicit, chiar prin aceasta

manu propria = cu propria mână

¹ Theodor Naum a realizat, în 1965, traducerea poemului lucrețian în hendecasilabi iambici după tradiția școlii italiene, socotindu-l un vers mai aproape de vorbirea obișnuită în limbile romanice (v. p. 15, *Invitație la lectură*).

² Deviza familiei de Hohenzollern pusă pe stema inițială a României, devenită Regat în 1881.

Cartea a doua începe cu un elogiu închinat filosofiei și o expunere a moralei epicureice: renunțarea la lupta pentru glorie și bogății, mulțumirea cu puțin, retragerea din viața politică, cercetarea cauzelor și studiul naturii. Rezultatul va fi o existență dusă cu **plăcere** (hedoné) înțeleasă ca **liniște a sufletului** (ataraxia) și **lipsă de suferință** (alypia).

- Suave, mari magno turbantibus aequora ventis,
E terra magnum alterius spectare laborem;
Non quia vexari quemquam est iucunda voluptas,
Sed quibus ipse malis careas quia cernere suave est.
5 Suave etiam belli certamina magna tueri
Per campos instructa tua sine parte pericli.
Sed nil dulcius est bene quam munita tenere
Edita doctrina sapientum templa serena,
Despicere unde queas alios passimque videre
10 Errare atque viam palantes quaerere vitae,
Certare ingenio, contendere nobilitate,
Noctes atque dies niti praestante labore
Ad summas emergere opes rerumque potiri.
O, miseras hominum mentes, o, pectora caeca!

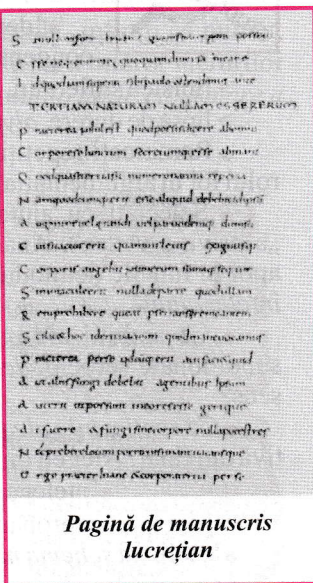
(II, 1-14)

Vocabula

turbo, -ăre, -ăvi, -ătum (vb. I) = a tulbura, a răscoli
alter, -era, -erum (pron. neh., alterius, gen.) = unul din doi, celălalt, al doilea
specto, -ăre, -ăvi, -ătum (vb. I) = a privi
vexo, -ăre, -ăvi, -ătum (vb. I) = a chinui, a zgâlțâi
careo, -ere, -ui (vb. II) = a fi lipsit (de ceva)
cerno, -ere, crevi, cretum (vb. III) = a distinge cu ochii, a observa, a distinge cu mintea, a vedea
certamen, -inis (s.n.) = luptă, încleștare
tueor, tueri, tuius sum (vb. dep. IV) = a privi
instructus, -a, -um (p. pf. vb. *instruo* și adj.) = orânduit, pregătit
teneo, -ere, tenui, tentum (vb. II) = a (de)ține, a stăpâni
munitus, -a, -um (p. pf. vb. *munio* și adj.) = întărit, străjuit
editus, -a, -um (p. pf. vb. *edo* și adj.) = înălțat (acordat ca și *munita* cu *templa*)
doctrina, -ae (s.f.) = învățătură

despicio, -ere, -spexi, -spectrum (vb. III) = a privi în jos, (fig.) a disprețui
queo, -ire, -ivi, -itum (vb. IV) = a putea
passim (adv.) = peste tot, în toate părțile
erro, -ăre, -ăvi, -ătum (vb. I) = a rătăci
palor, -ări, -ătus sum (vb. dep. I) = a rătăci, a se împrăștia
certo, -ăre, -ăvi, -ătum (vb. I) = a se lupta, a se întrece
contendo, -ere, -tendi, -tentum (vb. III) = a se lupta, a se întrece, a se măsura cu cineva
nitor, niti, nissus sum (vb. dep. III) = a se strădui, a se sforța
praestans, -ntis (adj.) = deosebit
emergeo, -ere, -mersi, -mersum (vb. III) = a se ridica, a se înălța la (spre)
opes, *opum* (s. f. pl.) = bogății
potior, -iri, -itus sum (vb. dep.) = a pune stăpânire; *rerum potiri*, a lua puterea

Pagină de manuscris
lucrețian

Studiul textului

- Identificați în textul tradus versurile care prezintă, într-o formă condensată, *principalele teme ale eticii epicureice*:
  - > liniștea sufletului, *ataraxia* > practicarea înțelepciunii
  - > lipsa de durere, *alypia* > renunțarea la goana după glorie, bogății, ambiții
- Remarcați repetiția adverbului *suave* și sintagma *nil dulcius est*; comentați rolul lor în argumentația poetului.
- Selectați cu ajutorul rubricii **Vocabula** verbele care denumesc noțiunea „a privi, a vedea”. Analizați ordinea lor gradată, conținutul semantic; grupați-le apoi în funcție de modul în care se referă la *viața contemplativă* și la *practicarea înțelepciunii*.
- Ce ambiții ale oamenilor sunt prezentate cu ajutorul seriei de infinitive subordonate verbelor *despicere* și *videre*? Care este recomandarea poetului în acest sens?
- *Ce sentimente ale poetului față de contemporanii săi exprimă fraza exclamativă din final?* Alegeți dintre variantele de mai jos:
  - înțelegere
  - încurajare
  - compasiune
  - reprobare
  - dispreț
  - entuziasm
- Realizați *schema metrică* și scandați versurile.

Exprimați-vă părerea!

Bogăția, gloria, ambiția, lăcomia, teama de zei, superstițiile nu aduc fericirea, ci dimpotrivă, sunt izvoare de suferință și de neliniște. Renunțarea la acestea, *viața contemplativă*, simplă, *otium*, retragerea din *viața publică*, *negotium*, vor aduce oamenilor

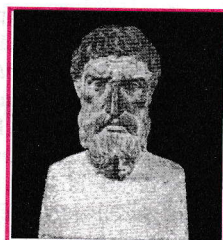
plăcerea – *hedoné* (gr.) – *voluptas* (lat.).

- Alcătuiți două grupe în funcție de *părerea pro sau contra* față de *morală epicureică preconizată de Lucretius*. Argumentați!

Știați că...

Epicur (c.342 - c.270 a. Chr.), filosof grec, discipol al lui **Democrit**¹, se stabilește la Atena, în anul 306 a. Chr., unde deschide o școală filosofică într-o grădină, **Kepos**, trăindu-și viața în conformitate cu învățătura sa, în cumpănare și austeritate. El a pus bazele *unui curent filosofic, epicureismul*, care punea supremul bine în fericirea dobândită prin *liniștea sufletului, ataraxia*. Epicur a continuat și a dezvoltat doctrina materialistă, fondată pe fizică, adică pe concepția atomistă despre natură a lui *Leucip* și *Democrit*. Dintre lucrările sale, cea mai importantă este *Peri phýseos*, „Despre natură”.

Epicuros – Muzeul Capitolin

¹ **Democrit** (c.460 - c.370 a. Chr.) – filosof grec de orientare materialistă a cărui gândire a exercitat o puternică influență atât asupra lui *Epicur* și a lui *Lucretius* cât și asupra lui *Francis Bacon*, a lui *Galileo Galilei* și a lui *Leibniz*.